

Ilmiy faoliyatga oid namunaviy Ilmiy etika qoidalari

1 bob. Umumiy qoidalar

1. Ilmiy faoliyatga oid namunaviy Ilmiy etika qoidalari (keyingi o'rinlarda - Ilmiy etika qoidalari) oliy ta'lim va ilmiy tashkilotlarda (ularning tarkibiy bo'linmalari, ilmiy jumallar, tahririyatlar dissertatsiya kengashlari, ilmiy loyihalar va ekspert tuzilmalarida) ilmiy-tadqiqot faoliyatini amalga oshirish jarayonida axloqiy-me'yorlar, qoidalar va tamoyillarni belgilaydi.

2. Ushbu Ilmiy etika qoidalari tavsiyaviy xususiyatga ega bo'lib, ta'lim va ilmiy faoliyat sifatini oshirish, ilmiy faoliyatda ishtirok etuvchilar hamda ta'lim muassasasi jamoatchiligining boshqa vakillari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish, shuningdek, ilmiy jamoaning kasbiy faoliyati sifatini va o'z kasbining sharafini qo'llab-quvvatlash, halollik, xolislik va javobgarlikni ta'minlash hamda ilmiy faoliyatga oid maqolalar, dissertatsiyalar, monografiyalar, grantlar, hisobotlar, patentlar, ekspertizalar, taqrizlar, ma'lumotlar bilan ishlashga oid munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan.

3. Mazkur hujjat ilmiy etika standartlari asosida O'zbekiston Respublikasining "Manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida"gi Qonuniga, xalqaro ilmiy noshirlik amaliyotiga, Xalqaro nashr etikasi qo'mitasi (COPE) qo'llanmalariga hamda YUNESKOning yo'riqnomasida ilgari surilgan ilmiy halollik va tadqiqot yuritishga oid tamoyillarga asosan ishlab chiqilgan.

4. Halollik, obyektivlik, kamsitishga yo'l qo'ymaslik, intellektual mulk huquqlariga hurmat, hamkasblarga hurmat, shaffoflik va ochiqlik, qonuniylik, maxfiylik, inson huquqlarini himoya qilish, Ilmiy etika qoidalarining asosiy prinsiplari hisoblanadi.

5. Ushbu Ilmiy etika qoidalarida quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi: akademik halollik - ta'lim va tadqiqot jarayonida bilim olish, o'zlashtirish hamda ilmiy ishlarni bajarishda axloqiy tamoyillarga (halollik, ishonch, hurmat) rioya qilishdir; boshqa shaxsning ilmiy faoliyatiga zarar yetkazish - tadqiqot jarayoniga qasddan to'siq qo'yish, jumladan, uskunalar, hujjatlar, dasturiy ta'minot yoki boshqa resurslarga zarar yetkazish yoki ularni yo'q qilish; birgalikdagi javobgarlik - ilmiy etika qoidabuzarliklarida bevosita yoki bilvosita ishtirok etish, qoidabuzarlik holatlarini bilib turib yashirish, soxtalashtirilgan ishlarda hammuallif bo'lish yoki nazorat majburiyatlarini bajarmaslik; etika qoidabuzarliklarini e'tiborsiz qoldirish - etika buzilishi holatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish, aniqlangan kamchiliklar haqida axborotni e'lon qilmaslik; fabrikatsiya (qalbaki ma'lumotlar yaratish) - haqiqatda mavjud bo'lmagan hujjatlar, dalillar, faktlar yoki ma'lumotlarni ataylab yig'ish, qasddan yaratish, soxta narsalarni haqiqiydek ko'rsatishdir; falsifikatsiya (ma'lumotlarni soxtalashtirish) - mavjud ma'lumotlar, hujjatlar yoki tadqiqot natijalarini ataylab o'zgartirish, buzib ko'rsatish yoki haqiqiy mazmunini noto'g'ri ifodalash orqali boshqalarni chalg'itish va g'arazli maqsadlarga erishish jarayonidir; Generativ sun'iy intellekt (Generative AI) - generativ modellar asosida matn, tasvir,

video va boshqa turdagi ma'lumotlarni yaratishga qodir bo'lgan sun'iy intellekt tizimi; hammualliflik - ikki yoki undan ortiq shaxsning birgalikdagi ijodiy mehnati bilan adabiyot, ilm-fan yoki san'at asarini yaratish jarayoni; ilmiy etika - bu ilmiy tadqiqotlarni halol, adolatli va mas'uliyat bilan olib borishga doir axloqiy tamoyillar va qoidalar majmuasi; ilmiy nashr retraksiyasi - bu ilmiy nashrlarni tuzatish mexanizmi bo'lib, unda plagiat, ma'lumotlarni soxtalashtirish yoki boshqa jiddiy xato va qoidabuzarliklar aniqlangan taqdirda, maqola rasman noto'g'ri deb tan olinadi; manfaatlar to'qnashuvi - shaxsning shaxsiy (bevosita yoki bilvosita) manfaatdorligi uning o'z lavozim yoki xizmat majburiyatlarini lozim darajada bajarishiga ta'sir ko'rsatayotgan yoxud ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan hamda shaxsiy manfaatdorlik bilan fuqarolarning, tashkilotlarning, jamiyatning yoki davlatning huquqlari, qonuniy manfaatlari o'rtasida qarama-qarshilik yuzaga kelayotgan (mavjud manfaatlar to'qnashuvi) yoki yuzaga kelishi mumkin bo'lgan (ehtimoliy manfaatlar to'qnashuvi) vaziyat; mualliflik huquqlarini buzish - plagiat (boshqa muallif matnidagi mxsatsiz foydalanish), tadqiqot usullari va g'oyalarini o'zlashtirish, ilmiy mualliflik yoki hammualliflikni asossiz da'vo qilish, ruxsatsiz nashr etish yoki hali nashr etilmagan materiallardan noqonuniy foydalanish; mualliflik - shaxsning ijodiy faoliyati natijasida yaratilgan fan, adabiyot yoki san'at asarlariga nisbatan yuzaga keladigan huquqlar majmuasi; plagiat - boshqa shaxsning ilmiy, ijodiy yoki boshqa turdagi ishlarini o'zlashtirib, o'z nomidan taqdim etish; retraksiya - bu nashr etilgan materiallarni rasman qaytarib olish yoki tuzatish jarayoni bo'lib, u boshqa tadqiqotchilarni ushbu material natijalaridan noto'g'ri foydalanish ehtimoli haqida ogohlantirish va ilmiy ishonchlilikni ta'minlashga xizmat qiladi; soxta bayonotlar - yolg'on ma'lumotlarni taqdim etish, ma'lumotlarni soxtalashtirish, ariza yoki grant hujjatlarida noto'g'ri ma'lumotlar ko'rsatish; tahririyat qarorlarida tarafkashlik - qarorlarni shaxsiy manfaatlar, e'tiqodlar yoki siyosiy qarashlar asosida qabul qilish, asarlarni asossiz ravishda rad etish yoki muallifga nisbatan adovat asosida qaror qabul qilish. Ilmiy etikaning asosiy maqsadi - ilmiy bilimlarning haqqoniyligi va ishonchliligi, oshkoraligi va jamiyatning ilm-fanga bo'lgan ishonchini ta'minlash, shuningdek, ilmiy hamjamiyatni plagiat va ma'lumotlarni soxtalashtirish holatlaridan himoya qilishdan iborat. Zaruratga ko'ra, oliy ta'lim hamda ilmiy tashkilotlar yoki tarmoqlar tomonidan o'z faoliyati xususiyatlaridan kelib chiqqan holda qo'shimcha ichki etika qoidalari ishlab chiqishlari mumkin.

6. Oliy ta'lim va ilmiy tashkilotlar tadqiqotchilar, ilmiy rahbarlar, taqrizchilar, tahririyat a'zolari hamda tegishli xodimlar uchun ilmiy etika, ma'lumotlarni boshqarish, mualliflik, manfaatlar to'qnashuvi, etik ekspertiza va generativ sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish masalalari bo'yicha boshlang'ich hamda davriy o'quv-treninglarni tashkil etadi.

7. Ilmiy rahbarlar, katta ilmiy xodimlar va loyiha rahbarlari, ayniqsa faoliyatining dastlabki bosqichidagi izlanuvchilar bilan muntazam, tizimli va konstruktiv hamkorlikni ta'minlashi shart.

2 bob. Ilmiy etika qoidalari rioya qilish va manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish

8. Ilmiy tadqiqotlarni o'tkazishda quyidagilarga amal qilinadi: ilmiy tadqiqotlar qonuniylik, insonparvarlik, xavfsizlik, ixtiyoriy ishtirok va inson huquqlarini hurmat qilish prinsiplari; inson ishtirokidagi tadqiqotlarni agar

qonunchilikda boshqacha tartib nazarda tutilmagan bo'lsa, ishtirokchining ongli roziligi; hayvonlar ishtirokidagi tadqiqotlar o'tkazilganda, ularga nisbatan insonparvar munosabat, og'riq va azobni kamaytirish hamda hayvonlardan asossiz foydalanishga yo'l qo'ymaslik prinsiplariga rioya qilinishi; tadqiqotchi qo'llanilayotgan usullarning ishonchliligi, ma'lumotlarni yig'ish aniqligini va natijalarni halol talqin qilishni ta'minlashi shart. Bunda etika qo'mitasining ma'qulovi mavjudligi tadqiqotchini ilmiy va biotibbiy etika normalariga rioya qilish majburiyatidan ozod etmaydi.

9. Quyidagi holatlar subyektlar tomonidan Ilmiy etika qoidalarini buzish deb e'tirof etiladi:

a) tadqiqotchilar (muallif) tomonidan sodir etiladigan buzilishlar: plagiat holatlari, falsifikatsiya yoki fabrikatsiya; mualliflik huquqlarini buzish, asossiz hammualliflikka kiritish yoki haqiqiy muallifni ko'rsatmaslik; ilmiy ma'lumotlarni tanlab taqdim etish yoki ulami buzib ko'rsatish; dublikatsiya; manfaatlar to'qnashuvini yashirish; tadqiqot jarayonida axloqiy normalarga rioya etmaslik (jumladan, inson va hayvonlar ishtirokidagi tadqiqotlarda belgilangan talablarni buzish);

b) taqrizchi va tahririyat vakillari tomonidan sodir etiladigan buzilishlar: taqdim etilgan materiallarga nisbatan xolislik va betaraflikni ta'minlamaslik; taqriz berish jarayonida maxfiylik talablarini buzish; mualliflik materiallaridan shaxsiy manfaatlar yo'lida foydalanish; asossiz rad etish yoki qabul qilish orqali tarafkashlikka yo'l qo'yish; manfaatlar to'qnashuvi holatida taqriz berish yoki qaror qabul qilish; ilmiy etika buzilishlari aniqlangan holatlarni ko'rib chiqmaslik yoki e'tiborsiz qoldirish;

d) muassasa (tashkilot) tomonidan sodir etiladigan buzilishlar: Ilmiy etika qoidalariga rioya etilishini ta'minlash bo'yicha zarur tashkiliy choralarni ko'rmaslik; qoidabuzarlik holatlarini yashirish yoki xolis tekshiruv o'tkazmaslik; manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yish yoki uni bartaraf etmaslik; tadqiqotchilarga nisbatan asossiz bosim o'tkazish yoki ilmiy natijalarni soxtalashtirishni rag'batlantirish; ilmiy faoliyatda halollik va shaffoflik tamoyillarini ta'minlamaslik.

10. Ilmiy nashriy jarayonning barcha ishtirokchilari manfaatlar to'qnashuvi mavjud yoki mavjud emasligi to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z vaqtida oshkor etishi shart.

11. Mualliflarning manfaatlar to'qnashuviga oid ma'lumotlari tashkilot yoki tahririyatning ichki qoidalarida belgilangan holatlar va tartibda oshkor etilishi lozim.

12. Ilmiy etika qoidalari buzilgani haqida vijdonan xabar bergan shaxsga nisbatan ta'qib, bosim, kamsitish, xizmat yoki ta'lim faoliyatida sun'iy to'siqlar yaratish taqiqlanadi. Ilmiy tashkilotlar bunday shaxslarning shaxsi, xavfsizligi va qonuniy manfaatlari himoya qilinishini ta'minlashi lozim.

13. Manfaatlar to'qnashuvi mavjud bo'lganda, shaxs o'zini o'zi rad etishi yoki tegishli materialni ko'rib chiqish, baholash yoki qaror qabul qilish jarayonidan chetlashishi shart.

14. Ilmiy etika qoidalari buzilganligi alomatlari aniqlangan taqdirda, tashkilot, tahririyat yoki vakolatli organ belgilangan tartibda tekshiruv o'tkazishi zarur.

15. Ilmiy etika qoidalari buzilganligiga doir gumon materialni holatni o'rganmasdan turib rasman rad etish uchun asos bo'la olmaydi.

16. Tekshiruv o'tkazilayotgan shaxs bu haqda xabardor qilinishi va yozma tushuntirish berish imkoniyatiga ega bodishi lozim.

17. Qoidabuzarlik tasdiqlangan taqdirda, uning xususiyati va ogohlik darajasiga qarab, nashmi rad etish, e'lon qilingan ishni chaqirib olish, manfaatdor tomonlarni xabardor qilish va boshqa tegishli choralar ko'rilishi lozim.

18. Ilmiy etika qoidalari buzilishi holatlarini ko'rib chiqish tartibi shaffof, hujjatlashtirilgan va yagona yondashuv asosida bo'lishi shart.

19. Tadqiqotlar o'tkazish, nashrlar tayyorlash va ilmiy materiallarni ko'rib chiqish jarayonida quyidagilardan kelib chiqib, ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylikka rioya etilishi ta'minlanishi lozim: tadqiqot ishtirokchisini aniqlash imkonini beruvchi ma'lumotlarni nashr etishga, agar qonunchilikda boshqacha tartib nazarda tutilmagan bo'lsa, faqat uning yozma roziligi mavjud bo'lgan taqdirda yo'l qo'yish; tadqiqotda ishtirok etishga berilgan rozilik shaxsiy ma'lumotlar, tasvirlar, to'g'ridan-to'g'ri iqtiboslar yoki boshqa ma'lumotlarni nashr etishga avtomatik rozilik hisoblanmaydi; ilmiy, ekspertlik va tahririy faoliyatda ishtirok etuvchi shaxslar o'z vazifalarini bajarish jarayonida ma'lum bo'lgan maxfiy ma'lumotlarni oshkor etmasligi shart; ilmiy faoliyatda shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlash, saqlash va foydalanish shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilik talablariga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

3 bob. Ilmiy etika qoidalarida retraksiyani tartibga solish

20. Ilmiy retraksiya yuz berganda muharrirlar mahalliy va xalqaro tizimlar yordamida kiruvchi qodiyozmalarni plagiat, o'z-o'zini plagiat qilish va ma'lumotlarni soxtalashtirish holatlari bo'yicha sinchkovlik bilan tekshirishlari, shuningdek, jummalarni sifatli taqrizlash jarayonini tashkil etishlari shart.

21. Quyidagilar retraksiyani amalga oshirishda asosiy holatlar hisoblanadi: retraksiya mualliflar yoki boshqa shaxslarning rasmiy murojaati asosida, shuningdek tahririyat yoki nashriyot tashabbusi bilan amalga oshiriladi, anonim murojaatlar retraksiya uchun mustaqil asos bo'la olmaydi; agar plagiat maqolaning faqat bir qismiga taalluqli bo'lsa, retraksiya o'rniga maqolani tuzatish (qaytarib olmasdan tahrir qilish) qo'llanilishi mumkin; takroriy nashr etilgan maqolalar aniqlanganda nashriyotlar o'zaro kelishuv asosida barcha versiyalarni qaytarib olish yoki avval nashr etilgan versiyani saqlab qolish to'g'risida qaror qabul qiladi; agar nashring ishonchliligiga oid yetarli dalillar mavjud bo'lmasa, tahririyat maqolani darhol retraksiya qilmasdan, unga nisbatan shubhalar haqida axborot e'lon qiladi va ishonchsizlik tasdiqlansa maqola retraksiya qilinadi; agar qoidabuzarlik barcha mualliflarga taalluqli bo'lmasa, bu holat retraksiya haqidagi bildirishnomada alohida ko'rsatilishi shart; retraksiya maqolani jurnal yoki veb-saytdan to'liq olib tashlashni emas, uning ishonchsizligi haqida rasmiy ma'lumot berishni faqat jamiyat yoki fanga zarar yetkazish ehtimoli mavjud bo'lgan alohida hollarda maqola to'liq olib tashlanishi mumkin; muallif yoki mualliflar jamoasi maqolani qaytarib olish zarur deb hisoblasa, ular sabablarni asoslab, ilmiy jurnal tahririyatiga murojaat qiladi va tahririyat rozi bo'lgan taqdirda retraksiya ushbu etika qoidalariga muvofiq amalga oshiriladi biroq, tahririyat tomonidan javob berilmagan hollarda, mualliflarga yuqori turuvchi tashkilotga murojaat qilish imkoniyati beriladi; retraksiya bo'yicha murojaat mualliflar jamoasiga kirmaydigan shaxs tomonidan taqdim etilsa, tahririyat mualliflar bilan bogflanib tekshiruv o'tkazadi va tekshiruv natijalariga ko'ra maqolani qaytarib olish, tuzatish yoki rad etish to'g'risida qaror qabul qilinadi

hamda bu haqda murojaat qiluvchi hamda mualliflar xabardor qilinadi; tahririyat mustaqil ravishda (ekspertiza yoki kelib tushgan ma'lumotlar asosida) retraksiya qilishga qaror qilsa, mualliflar bu haqda xabardor qilinadi va ularga tushuntirish berish imkoniyati yaratiladi, shuningdek, qoidabuzarliklar aniq va jiddiy bo'lgan hollarda, mualliflar roziligidan qat'i nazar, tahririyat maqolani qaytarib olish huquqiga ega bo'ladi hamda zarur hollarda tegishli tashkilotlar ham xabardor qilinadi.

22. Maqolani retraksiya qilish tartibi: retraksiya jarayoni tekshiruv natijalari asosida ilmiy jurnal bosh muharriri va tahririyat kengashi tomonidan qaror qabul qilinganidan so'ng amalga oshiriladi va tekshiruvni o'tkazish uchun mutaxassislar jalb qilinadi; retraksiya to'g'risidagi qaror tahririyat kengashi yig'ilishi bayonnomasi bilan rasmiylashtiriladi va bayonnomada yig'ilish sanasi, ishtirokchilar tarkibi, tekshiruv natijalari, qaror asoslanishi, retraksiya qilingan maqola haqidagi ma'lumotlar hamda retraksiyani boshlagan shaxs to'g'risidagi ma'lumotlar ko'rsatiladi.

4 bob. Ilmiy faoliyatda sun'iy intellektdan foydalanish tartibi (YUNESKO yo'riqnomasi asosida)

23. Sun'iy intellekt ilmiy tadqiqotlarda katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish va tizimlashtirishni tezlashtiruvchi samarali vosita hisoblanadi hamda tadqiqot jarayonini optimallashtirish va tadqiqotchilarga asosiy ilmiy vazifalarga e'tibor qaratish imkonini beradi.

24. Sun'iy intellekt ilmiy ishning ayrim bosqichlarida yordamchi vosita sifatida qo'llanilishi mumkin, jumladan, g'oyani shakllantirish va terminologiyani aniqlashtirishga ko'maklashadi. Biroq mustaqil ravishda ilmiy natijalar, xulosalar yoki tadqiqot metodologiyasini yarata olmaydi. Sun'iy intellekt tadqiqotchining o'rnini bosmaydi va ilmiy ish uchun javobgarlik to'liq muallif zimmasida qoladi.

25. Ta'lim va tadqiqotlarda generativ sun'iy intellektdan foydalanishda Ilmiy etika qoidalarining asosiy prinsiplariga rioya qilinishi shart. Sun'iy intellektdan foydalanishda insonning hal qiluvchi o'rni saqlanishi, ilmiy tadqiqot, baholash va xulosa chiqarish jarayonlarida insonning intellektual ishtiroki hamda axloqiy mas'uliyati ustuvor bo'lishi lozim. Sun'iy intellekt inson tafakkurining o'rnini bosuvchi emas, balki yordamchi vosita sifatida qo'llaniladi. 26. Sun'iy intellektdan foydalanishda yozma faoliyatni avtomatlashtirish, tadqiqot metodologiyasini takomillashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatlaridan foydalanishda mustaqil fikrlash, ilmiy tahlil va konseptual yondashuvlarga putur yetkazilmasligi shart.

27. Sun'iy intellektdan foydalanish akademik halollik tamoyillariga muvofiq amalga oshirilishi, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan materiallardan foydalanilganda ularning manbasi tegishli tartibda ko'rsatilishi, plagiat, soxtalashtirish va "avtomatlashtirilgan yolg'on ilm" holatlariga yo'l qo'yilmasligi lozim.

28. Sun'iy intellektdan foydalanish faqat texnologik vosita sifatida emas, balki axloqiy va ijtimoiy mas'uliyat talab etuvchi jarayon sifatida baholanishi kerak. Bunda, ayniqsa onlayn platformalar va bulut texnologiyalaridan foydalanilganda ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilishi shart.

29. Ilmiy faoliyatda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishda ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligini ta'minlash bo'yicha belgilangan xavfsizlik choralariga rioya qilinishi shart. Imkoniyat mavjud bo'lganda sun'iy intellektning lokal (offlayn) versiyalaridan foydalanish ustuvor hisoblanadi.

30. Sun'iy intellektga ma'lumot yuborishdan oldin shaxsga oid va maxfiy ma'lumotlar anonimizatsiya qilinishi, ya'ni ism, familiya, manzil, telefon raqami va boshqa identifikatsiyalovchi ma'lumotlar olib tashlanishi yoki o'zgartirilishi lozim. Shaxsiy ma'lumotlar, tibbiy ma'lumotlar, davlat siri, tijorat siri hamda boshqa maxfiy ma'lumotlarni uchinchi tomon sun'iy intellekt platformalariga kiritishga yo'l qo'yilmaydi.

31. Muassasalar tomonidan sun'iy intellektdan foydalanish tartibini belgilovchi ichki hujjatlar ishlab chiqilishi va ularda ruxsat etilgan hamda taqiqlangan sun'iy intellekt vositalari, foydalanilishi mumkin bo'lgan va taqiqlangan ma'lumot turlari, shuningdek sun'iy intellektdan olingan ma'lumotlardan foydalanish va ularni tekshirish tartibi aniq belgilanishi shart.

32. Sun'iy intellekt vositalaridan olingan har qanday ma'lumotlar taqdim etilishidan oldin muallif tomonidan mustaqil ravishda tekshirilishi, tahlil qilinishi, qayta ko'rib chiqilishi va zarur hollarda qayta tahrir qilinishi lozim. Zarurat mavjud bo'lsa, bunday ma'lumotlardan foydalanish uchun tegishli rozilik olish tartibiga rioya qilinishi shart.

33. Sun'iy intellekt texnologiyalaridan ilmiy-tadqiqot faoliyatida foydalanish faqat yordamchi instrument sifatida amalga oshiriladi va ilmiy natijalarning mustaqil manbai sifatida qaralmaydi.

34. Sun'iy intellektdan ilmiy axborotlarni qidirish va dastlabki tahlil qilish, matnlarni tahrirlash, uslubiy jihatdan yaxshilash va tarjima qilish, ma'lumotlarni tizimlashtirish, qayta ishlash va vizuallashtirish, shuningdek ilmiy muhokama uchun yordamchi g'oyalar generatsiyasi maqsadlarida foydalanishga yo'l qo'yiladi. Bunda sun'iy intellekt faqat yordamchi vosita sifatida qo'llanilishi mumkin, undan foydalanish tadqiqot natijalarining mazmuniga, ilmiy xulosalarga va muallifning mustaqil ilmiy yondashuviga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatmasligi shart.

35. Sun'iy intellektdan ilmiy natijalarni mustaqil ravishda yaratish yoki shakllantirish, tadqiqot ma'lumotlarini soxtalashtirish (fabrikatsiya) yoki o'zgartirish (falsifikatsiya), ilmiy ishni to'liq yoki uning asosiy qismini sun'iy intellekt yordamida tayyorlab uni shaxsiy ilmiy ish sifatida taqdim etish maqsadlarida foydalanishga yo'l qo'yilmaydi. Shuningdek, maxfiy, shaxsiy yoki himoyalangan ma'lumotlarni sun'iy intellekt platformalariga kiritish hamda sun'iy intellektni muallif yoki hammuallif sifatida ko'rsatish taqiqlanadi. Sun'iy intellektdan foydalanish ilmiy halollik, mualliflik mas'uliyati va ma'lumotlar xavfsizligi tamoyillariga zid bo'lmasligi shart.

36. Ilmiy ishda sun'iy intellektdan foydalanilgan taqdirda, bu haqda majburiy ravishda ma'lumot berilishi shart. Sun'iy intellektdan foydalanish to'g'risidagi ma'lumot ilmiy ishning "Metodologiya", "Minnatdorchilik" bo'limida yoki alohida "Sun'iy intellektdan foydalanish to'g'risida bayonot" shaklida keltirilishi lozim. Mazkur bayonotda sun'iy intellektdan foydalanish maqsadi, qo'llanish ko'lami hamda tadqiqotning qaysi bosqichlarida undan foydalanilgani aniq va to'liq ko'rsatilishi shart. Sun'iy intellektdan foydalanishni ochiqalmaslik ilmiy oshkorlik va akademik halollik tamoyillarini buzish deb baholanadi.

37. Sun'iy intellekt yordamida tayyorlangan yoki qayta ishlangan barcha materiallar uchun to'liq javobgarlik tadqiqotchi (muallif) zimmasiga yuklanadi. Muallif sun'iy intellekt tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlarning to'g'riligi, ishonchliligi va ilmiy asoslanganligini majburiy tartibda tekshirishi shart. Sun'iy intellektdan olingan ma'lumotlardan tekshiruvsiz foydalanishga yo'l qo'yilmaydi. Tekshirilmagan yoki noto'g'ri ma'lumotlardan foydalanish Ilmiy etika qoidalarini buzish deb baholanadi va buning uchun javobgarlik muallif zimmasida bo'ladi.

38. Sun'iy intellektdan foydalanish jarayonida akademik halollik, shaffoflik va xolislik tamoyillariga qat'iy rioya etilishi lozim. Sun'iy intellektdan noqonuniy yoki axloqqa zid maqsadlarda foydalanish taqiqlanadi.

5 bob. Yakuniy qoidalar

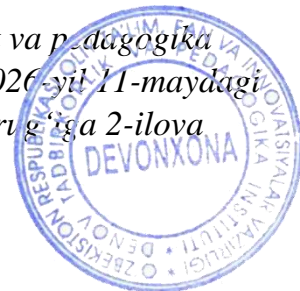
39. Tadqiqot jarayonida qarama-qarshi ilmiy yondashuvlarni ko'rib chiqish, tahlil qilish va muhokama etish ilmiy faoliyatning shaffofligi, xolisligi hamda intellektual halolligini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Mualliflar ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishda muqobil nuqtai nazarlar, qarama-qarshi ilmiy pozitsiyalar va turli metodologik yondashuvlarni e'tiborga olishi, ularni asosli ravishda baholashi va ilmiy muhokamada inobatga olishi lozim. Bunday yondashuv tarafkashlikning oldini olishga, ilmiy xulosalarning ishonchliligi va sifatini oshirishga xizmat qiladi.

40. Ilmiy tadqiqotlar va nashrlarda Ilmiy etika qoidalariga rioya qilish barcha ishtirokchilar uchun majburiydir. Ilmiy etika qoidalari buzilgan taqdirda, qonunchilik hujjatlari, ichki tartib-qoidalar hamda ilmiy va nashriyot standartlariga muvofiq intizomiy, tashkiliy, akademik va nashriyotga oid choralar qo'lanilishi mumkin. Bunday choralar ogohlantirish, tuzatish kiritish, maqolani rad etish yoki retraksiya qilish, ilmiy daraja va maqomga taalluqli choralar, shuningdek boshqa belgilangan javobgarlik choralari o'z ichiga olishi mumkin.

41. Ilmiy etika qoidalarini buzish muallifning ilmiy obro'siga putur yetkazishi, tadqiqot natijalarining ishonchliligiga shubha tug'dirishi va boshqa salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli ilmiy faoliyatning barcha bosqichlarida halollik, xolislik, shaffoflik, mas'uliyat va ilmiy odob tamoyillariga qat'iy rioya etilishi shart.

MNC4726

MNC4726

Noshirlik kengashlarining na'munaviy ISH TARTIBI

1 bob. Umumiy qoidalar

1. Noshirlik kengashi ilmiy jurnallarni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, ilmiy muharrirlar, nashriyotchilar va ilmiy nashrlar mualliflariga ilmiy nashrlar sifatini oshirish bilan bog'liq masalalarni hal etishda ko'maklashish maqsadida tashkil etiladi.

2. Noshirlik kengashi mualliflar va nashriyotchilarning huquqlarini himoya qiladi hamda nashriyot etikasi buzilishi bilan bog'liq holatlarni ko'rib chiqadi va tegishli tavsiyalar beradi.

3. Noshirlik kengashining faoliyati nashr etilgan ilmiy tadqiqotlar natijalarining yaxlitligi, o'ziga xosligi va yangiligini ta'minlashga, mahalliy ilmiy nashrlar, jumladan ilmiy jurnallar sifati va ularning ilmiy hamda tashkiliy salohiyatini oshirishga, shuningdek, tashkilot xodimlari va izlanuvchilarining tashqi ilmiy nashrlarda e'lon qilinadigan ishlari ustidan ilmiy etika nazoratini amalga oshirishdan iborat.

4. Noshirlik kengashi faoliyatida quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi: ilmiy maqola - muayyan ilmiy mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqot, tajriba yoki adabiyotlar tahlili natijalarini ixtisoslashgan ilmiy jurnalda bayon etuvchi mualliflik ishi; ilmiy metodologiya - tadqiqot faoliyatini tashkil etish, uning tuzilishi va tamoyillarini belgilaydigan ishonchli ilmiy bilim olish usullari va yondashuvlari tizimini qamrab oluvchi ilmiy ta'limot;

Noshirlik kengashi - ilmiy maqolalar, tahliliy materiallar, amaliy hisobotlar va boshqa ilmiy ishlar nashr etish jarayonlarini muvofiqlashtiruvchi va ularning sifatini baholovchi tahririy guruh/organ; taqrizlash - ilmiy maqolalarni nashr etishdan avval, shu soha mutaxassislari (ekspertlar) tomonidan uning ilmiy saviyasi, yangiligi, ishonchliligi va talablarga mosligini xolis baholash jarayoni; retraksiya - bu nashr etilgan materiallarni rasman qaytarib olish yoki tuzatish jarayoni bo'lib, u boshqa tadqiqotchilarni ushbu material natijalaridan noto'g'ri foydalanish ehtimoli haqida ogohlantirish va ilmiy ishonchlilikni ta'minlashga xizmat qiladi.

2 bob. Noshirlik kengashining asosiy vazifalari

5. Noshirlik kengashining asosiy vazifasi xalqaro professional tashkilotlar va ilmiy nashriyotlar tomonidan qabul qilingan ilmiy etika qoidalari hamda tavsiyalarining amalga oshirilishini ta'minlash va nazorat qilishdan iborat.

6. Noshirlik kengashi quyidagi yo'nalishlarda faoliyat olib boradi:

- ilmiy maqolalarni nashrga taqdim etishdan avval ularni xalqaro talablar (jumladan, Scopus va Web of Science kabi ma'lumotlar bazalari hamda Introduction-Methods-Results-Discussion (IMRAD) standard) rasmiylashtirilishini

nazorat qilish; asosida • plagiat holatlarini aniqlash, ilmiy metodologiyaning to'g'ri qo'llanilishini va ma'lumotlarning mantiqiy muvofiqligini tekshirish;

- ilmiy jurnallarning xalqaro ma'lumotlar bazalarida indeksatsiyalanish holatini monitoring qilish;

- xalqaro standartlar va ilmiy etika qoidalari buzilishiga oid ariza, murojaat va shikoyatlarni ular kelib tushgan kundan boshlab 15 ish kuni ichida (qo'shimcha ko'rib chiqish talab etilganda bir oygacha) ko'rib chiqish hamda tegishli xulosa va tavsiyalar tayyorlash;

- ilmiy jurnallarning ilmiy etika qoidalariga muvofiqligini baholash jarayonlarida ishtirok etish;

- zarur hollarda nashr etilgan materiallarni tuzatish yoki ilmiy jumallardan maqolalarni qaytarib olish (retraksiya) bo'yicha tavsiyalar berish;

- ixtisoslashtirilgan seminarlar, vebinarlar, davra suhbatlari va boshqa ilmiy-amaliy tadbirlarni tashkil etish;

- tadqiqotchilar, mualliflar, muharrirlar, taqrizchilar va nashriyotchilar tomonidan ilmiy tadqiqot natijalarini nashr etish va tarqatishda axloqiy me'yorlarga rioya etilishini ta'minlash.

7. Noshirlik kengashlari tomonidan oliy ta'lim va ilmiy tashkilotlarda ilmiy maqolalarni tayyorlash va nashrga tavsiya etish tartibi, ichki va tashqi taqrizlash mexanizmlari, plagiat va ma'lumotlarni soxtalashtirishga qarshi choralar doimiy ravishda takomillashtirib boriladi.

8. Noshirlik kengashlari tomonidan ilmiy ishlarni tahlil qilish, plagiat holatlari, ma'lumotlarni manipulyatsiya qilish yoki ilmiy etikaga zid hatti-harakatlarni aniqlash maqsadida sun'iy intellekt texnologiyalariga asoslangan axborot tizimlaridan foydalanish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi hamda yakuniy xulosa va qarorlar qabul qilishda faqat insonning intellektual ishtiroki va axloqiy mas'uliyati ustuvor hisoblanadi.

9. Noshirlik kengashlari ilmiy noshirlik faolligini son, sifat va ishonchlik ko'rsatkichlari, shuningdek, retraksiya holatlari bo'yicha tahlil qiladi hamda ilmiy faoliyat sifati to'g'risidagi yillik hisobotlarni o'z rasmiy veb-sahifalarida e'lon qilib boradi.

3 bob. Noshirlik kengashining tarkibi

10. Oliy ta'lim va ilmiy tashkilotlarda budjetdan tashqari mablag'lar hisobidan doimiy rag'batlantirib boriladigan Noshirlik kengashlari tashkil etiladi.

11. Kengash tarkibi Scopus yoki Web of Science ma'lumotlar bazalarida Xirsh indeksi (h-index) 3 va undan yuqori bo'lgan olimlar va professor-o'qituvchilardan iborat tarkibda shakllantirish asosiy talablardan biri hisoblanadi.

12. Noshirlik kengashiga oliy ta'lim yoki ilmiy tashkilot rahbari yoki uning o'rinbosari raislik qiladi. Kengashning ish yurituvchi, hujjatlar aylanmasi va tashkiliy masalalarini muvofiqlashtirish maqsadida Noshirlik kengashi a'zolaridan biri Kengash kotibi etib tayinlanadi.

13. Noshirlik kengashi tarkibiga nashrlarning ilmiy va etik jihatlarini ekspert baholash uchun zarur malaka va tajribaga ega mutaxassislar jalb etiladi.

14. Noshirlik kengashi 3 kishidan kam bo'lmagan a'zolaridan iborat tarkibda tashkilot rahbarining buyrug'i asosida tashkil etiladi. Noshirlik kengashlari o'z faoliyatini amaldagi qonunchilik, xalqaro ilmiy nashriyot standartlari hamda mazkur ish tartibi asosida amalga oshiradi.

15. Zarur hollarda Noshirlik kengashi muayyan masalalar yuzasidan mustaqil ekspertlarni jalb qilish huquqiga ega.

4 bob. Noshirlik kengashining ish faoliyatini tashkil etish tartibi

16. Noshirlik kengashining yig'ilishlari har chorakda kamida bir marta o'tkaziladi. Zarur hollarda qo'shimcha yig'ilishlar o'tkazilishi mumkin.

17. Yig'ilish Kengash a'zolari umumiy sonining kamida uchdan ikki qismi ishtirok etgan taqdirda vakolatli (kvorum mavjud) hisoblanadi.

18. Noshirlik kengashi yig'ilishlari an'anaviy yoki masofaviy (onlayn) shaklda o'tkazilishi mumkin. Kengash a'zosi o'ziga bevosita aloqador bo'lgan maqola, jurnal yoki mualliflarga oid masalalarni ko'rib chiqishda ishtirok etmasligi lozim.

19. Kengash qarorlari yig'ilishda ishtirok etayotgan a'zolarning oddiy ko'pchilik ovozi bilan ochiq ovoz berish orqali qabul qilinadi. Ovozlar teng bo'lgan taqdirda, raislik qiluvchining ovozi hal qiluvchi hisoblanadi.

20. Noshirlik kengashi qarorlari yig'ilish o'tkazilgan sanadan boshlab besh ish kuni ichida bayonnoma shaklida rasmiylashtiriladi va tegishli oliy ta'lim yoki ilmiy tashkilotning rasmiy veb-saytida e'lon qilinadi.

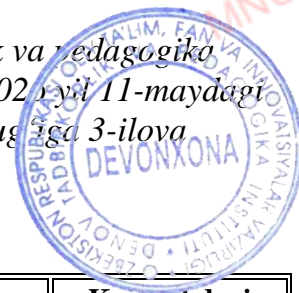
5 bob. Yakuniy qoidalar

21. Noshirlik kengashi faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlash maqsadida qabul qilingan qarorlar, xulosalar va yillik hisobotlar tashkilotning rasmiy veb-saytida muntazam ravishda e'lon qilib boriladi.

22. Noshirlik kengashi o'z vakolatlari doirasida oliy ta'lim va ilmiy tashkilotlar, nashriyotlar hamda xalqaro ilmiy tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish va rivojlantirish huquqiga ega.

23. Noshirlik kengashi faoliyatini tashkiliy jihatdan ta'minlash, shu jumladan, hujjatlar aylanmasi, yig'ilishlarni tashkil etish va qarorlar ijrosini nazorat qilish tegishli tashkilot tomonidan amalga oshiriladi.

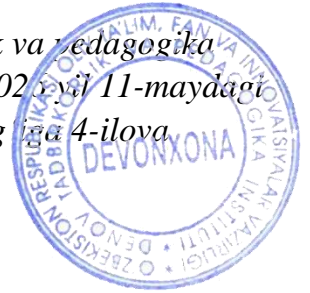
24. Mazkur ish tartibida nazarda tutilmagan masalalar amaldagi qonunchilik va tashkilotning ichki hujjatlariga muvofiq hal etiladi.

Noshirlik kengashi tarkibi

T/r	F.I.Sh.	Lavozimi	Kengashdagi vazifasi
1	O.Ruziyev	Rektor	Kengash raisi
2	U.Bo'tayev	O'quv ishlari bo'yicha prorektor	Rais o'rinbosari
3	R.Shukurov	Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor	Rais o'rinbosari
4	B.Jurayev	Ilmiy bo'lim boshlig'i	A'zo
5	D.Shukurov	Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi boshlig'i	A'zo
6	t.f.d. (DSc)., professor S.Ismatov	Kimyo va kimyo texnologiyalari kafedrası professori	A'zo
7	i.f.d.(DSc)., professor O'. Rajapov	Raqamli iqtisodiyot kafedrası professori	A'zo
8	i.f.d.(DSc)., professor R.Bozorov	Moliya va bank ishi kafedrası professori	A'zo
9	f.f.d. (DSc)., dotsent Z.Suvonov	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri	A'zo
10	f.f.d. (DSc)., dotsent B.Suyunov	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti	A'zo
11.	t.f.d.(DSc)., professor D.Yoqubova	Tarix va falsafa kafedrası mudiri	A'zo
12.	f.f.d.(DSc)., dotsent A.Hamidov	Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası mudiri	A'zo
13.	p.f.(PhD)., dotsent D.Boyoqulova	Pedagogika va psixologiya kafedrası mudiri	A'zo
14.	p.f.(PhD)., dotsent M.Sobirova	Oliy matematika kafedrası mudiri	A'zo
15.	b.b.(PhD)., dotsent M.Xamroyeva	Biologiya va qishloq xo'jaligi maxsulotlarini qadoqlash kefdrasi mudiri	A'zo
16.	f.f.(PhD) B.Sodiqova	Xorijiy til va adabiyoti kafedrası mudiri	A'zo
17.	f.f.(PhD) M.Sobirjonova	Xorijiy til va adabiyoti kafedrası mudiri	A'zo

*Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti rektorining 2022 yil 11-maydagi
136-A-sonli buyrug'iga 4-ilova*

Noshirlik kengashi to'g'risida nizom

1. Umumiy qoidalar

Noshirlik kengashi institut ilmiy nashrlari sifatini oshirish va ilmiy etika talablariga rioya etilishini ta'minlash maqsadida tashkil etiladi.

2. Kengashning vazifalari

- ilmiy maqolalarni ekspertizadan o'tkazish;
- plagiat nazoratini amalga oshirish;
- ilmiy etika monitoringini olib borish;
- xalqaro standartlarga mos nashrlarni tavsiya etish.

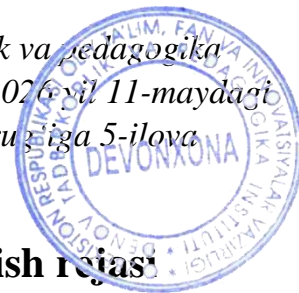
3. Kengashning huquqlari

- ekspertlarni jalb qilish;
- qo'shimcha ma'lumot talab qilish;
- etik buzilishlar bo'yicha xulosa berish.

4. Yakuniy qoidalar

Kengash yig'ilishlari har chorakda kamida bir marotaba o'tkaziladi va bayonnoma bilan rasmiylashtiriladi.

Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti rektorining 2026-yil 11-maydagi
136-A-sonli buyrug'iga 5-ilova

Noshirlik kengashining 2026-yil uchun yillik ish rejası

T/r	Tadbirlar	Muddati	Mas'ullar
1	Kengash yig'ilishini o'tkazish	Har chorakda	Rais
2	Ilmiy maqolalarni ekspertizadan o'tkazish	Doimiy	A'zolar
3	Plagiat nazoratini tashkil etish	Doimiy	Kotib
4	Seminar va treninglar tashkil etish	Har yarim yillikda	Ilmiy bo'lim
5	Ilmiy etika monitoringi	Doimiy	Kengash
6	Yillik hisobot tayyorlash	Dekabr	Kotib